

ВІДГУК

офіційного опонента – завідувачки кафедри фізичної терапії та ерготерапії Запорізького національного університету, доктора біологічних наук, професора Богдановської Надії Василівни на дисертаційну роботу Шевчук Юлії Володимирівни «Зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок засобами фізичної терапії та ерготерапії», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія, галузь знань 22 Охорона здоров'я

Актуальність теми дисертації. Наразі встановлено, що незважаючи на тенденції зі зростання тривалості життя, старіння є неминучим процесом, а це знижує функціональні та фізіологічні можливості людини. Серед множинних вікових хронічних патологій остеоартроз займає істотне місце та ним у віці 60 років та старше страждає в різній мірі практично все населення планети.

Також вже доведено, що існує тісний зв'язок між остеоартрозом та падіннями. Падіння, як геріатричний синдром, представляють значну проблему для людей похилого віку. Вони небезпечні серйозними травмами, впливають на якість життя, прискорюють втрати фізичного і когнітивного функціонування, знижують навички самообслуговування, підвищують потребу в сторонній допомозі та догляді. За даними літературних джерел падіння мають колосальні економічні наслідки для сімей та суспільства.

При цьому, численні закордонні дослідження демонструють, що багатьом падінням можна запобігти шляхом адекватної оцінки та ефективно підібраним втручанням. Проте в Україні відсутні як статистичні дані щодо падінь, так і програми по виявленню факторів падінь, інформуванню населення про ймовірність падіння, зменшенню ризиків падіння.

Тому, дисертаційне дослідження Юлії Володимирівни Шевчук є актуальним, своєчасним і спрямовано на розв'язання важливого для галузі охорони здоров'я науково-практичного завдання, а саме обґрунтування та розробку комплексної програми застосування засобів фізичної терапії та ерготерапії для зменшення ризику падінь жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок.

Автором зроблено припущення, що своєчасне виявлення всіх факторів, що провокують падіння, та їх корекція, можуть істотно знизити ризик падіння.

Актуальність роботи підтверджено і виконанням її згідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2016–2020 роки за темою 4.2 «Організаційні та теоретико-методичні основи фізичної реабілітації осіб різних нозологічних, професійних та вікових груп» (номер державної реєстрації 0116U001609) та Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 роки за темою 4.1 «Підвищення рівня функціональної незалежності та заняттєвої участі осіб різних нозологічних груп за допомогою програм ерготерапевтичних втручань» (номер державної реєстрації 0121U107532).

Роль автора полягає в розробці комплексної програми зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок засобами фізичної терапії та ерготерапії.

Дисертацію викладено на 231 друкованих сторінках, складається з анотацій українською та англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота включає 19 таблиць, 27 рисунків, 17 додатків. Автором проведено ґрунтовне теоретичне дослідження, проаналізовано та узагальнено 260 інформаційних джерел.

Методологічний апарат дослідження, сконденсований у вступі (об'єкт, предмет, мета, завдання, методи дослідження тощо), викладений лаконічно. Вважаємо значною заслугою автора те, що нею уперше науково обґрунтовано інтегрований підхід, що комбінує втручання з ерготерапії та фізичної терапії у розробленій програмі реабілітації для забезпечення комплексності до вирішення питання зменшення ризику падінь жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок.

Структура дисертації побудована логічно у відповідності до чотирьох поставлених завдань дослідження. Для їх успішного розв'язання здобувачем використано широке коло методів теоретичного та емпіричного рівнів наукового дослідження.

Перший розділ дисертаційної роботи «Сучасні теоретичні і практичні аспекти фізичної терапії та ерготерапії зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок» присвячено аналітичному огляду літератури з використанням сучасних наукових джерел і посиланням на наукові праці провідних в даній галузі фахівців. В цьому розділі автором на достатньому науковому рівні проаналізовано й узагальнено теоретичні положення щодо питань остеоартрозу суглобів нижніх кінцівок, особливостей падінь серед людей похилого віку, факторів, які призводять до падінь, та питань їх профілактики. Також описано роль фізичної терапії та ерготерапії в попередженні падінь жінок з остеоартрозом нижніх кінцівок.

У висновках до зазначеного розділу чітко окреслено основні напрями авторського наукового дослідження.

У другому розділі – «Методи та організація дослідження» подано детальну характеристику використаних методів наукового пізнання, чотирьох етапів дисертаційного дослідження та його організацію.

У дослідженні, як вказує автор, взяли участь 48 жінок віком від 62 до 89 років, які були розділені на 2 групи – основну та контрольну, по 24 особи в кожній. До основної групи було залучено жінок з ураженням суглобів нижніх кінцівок остеоартрозом, до контрольної – без ураження суглобів.

Дослідження Юлія Володимирівна проводила на базі Університету III віку «Активне довголіття» при Вишгородському міському територіальному центрі соціального обслуговування Вишгородської міської ради.

В третьому розділі «Характеристика стану жінок похилого віку на етапі попереднього дослідження» зроблено ретельний аналіз початкових результатів обстежень тематичних пацієнток: оцінка даних за індексом WOMAC, TUG Тесту, 30 CST тесту, за шкалою рівноваги Берга, страху падіння згідно FES-I, обмежень ADL за допомогою LEFS, якості життя згідно опитувальника SF-12. Проведено аналіз кореляційних взаємозв'язків, що стало автору дисертаційного дослідження підґрунтям для створення заняттєвого профілю досліджуваних.

У четвертому розділі «Обґрунтування та розробка програми фізичної терапії та ерготерапії, спрямованої на зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок» представлено розроблену програму для підвищення рівня заняттєвої активності та участі жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок через зменшення ризику падінь та страху падіння.

В основу програми Юлією Володимирівною були покладені наступні методологічні принципи: дотримання мультидисциплінарного підходу; підхід, спрямований на клієнта; застосування МКФ; формування цілей в форматі SMART; врахування принципу нейропластичності; багатофакторність синдрому падінь, що зумовило комплексність підходу до оцінки ризику падінь; застосування моделей ерготерапії.

Запропонована автором програма представляє індивідуально підібрані втручання з ерготерапії, з блоком засобів фізичної терапії у вигляді спеціальних вправ для покращення балансу, координації, сили та витривалості, та інтеграції деяких із вправ у виконання занять, значущих для жінок, які взяли участь у дослідженні.

Втручання з ерготерапії включали навчання безпечного виконання занять, розвиток навичок усвідомлення та правильного реагування на небезпечні ситуації; захист суглобів для уникнення болю та перевтоми під час виконання занять; роботу з середовищем; надання загальних рекомендацій по управлінню станом здоров'я, вживанню ліків, догляду за тілом; консультації з ортезування та користування допоміжним обладнанням; навчання технікам вставання; роботу зі страхом падіння.

Важливим у представленій здобувачем програмі був освітній компонент, який включав рекомендації по управлінню станом здоров'я, догляду за собою та тілом, розвитку навички усвідомлення своєї поведінки в різних ситуаціях з метою безпечного переміщення та виконання занять.

Запропонована автором програма складалась з двох блоків – ерготерапевтичні втручання та блок фізичної терапії та проводились паралельно сесіями в груповому форматі 2 рази на тиждень. В блоці фізичної терапії з особами ОГ виконувались спеціально підібрані вправи з акцентом на силу, баланс та координацію, витривалість, покращення навичок ходьби. Деякі з вправ були інтегровані у виконання повсякденних занять.

П'ятий розділ «Ефективність застосування програми фізичної терапії та ерготерапії, спрямованої на зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок» присвячено розгляду результатів впливу запропонованої комплексної програми фізичної терапії та ерготерапії, спрямованої на зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок через шість місяців від початку проведення дослідження у осіб обох груп.

Показники, отримані автором наприкінці дослідження свідчили, що у осіб ОГ виявлено достовірні відмінності за всіма показниками ($p < 0,01$). Деякі показники осіб КГ не зазнали істотних змін, оскільки ще на етапі початкового обстеження показники цієї групи були майже в межах норми.

Між результатами осіб обох груп до та після дослідження зберіглась достовірною різниця за всіма показниками ($p < 0,01$). Зазначені результати засвідчують позитивний ефект запропонованих втручань та ефективність розробленої комплексної програми.

До третього, четвертого та п'ятого розділів надані висновки, що відображають основні положення відповідної частини роботи.

У шостому розділі узагальнення результатів дослідження дозволило здобувачу отримані дані розподілити на три групи: до першої було віднесено результати, що підтверджують вже відомі положення; до другої – ті, що доповнюють знання в даній галузі науки; до третьої – уперше науково обґрунтовані та запропоновані положення з проблематики дослідження.

Важливо вказати, що автором уперше для осіб з остеоартрозом була розроблена програма, яка представляє інтегрований підхід, що комбінує втручання з ерготерапії та фізичної терапії. Поєднання цих двох засобів разом забезпечує комплексність до вирішення питання падінь та багатофакторність, як визначається і закордонними авторами.

Результати програми можуть служити важливим внеском у розробку ефективних інтервенцій та програм для жінок похилого віку з остеоартрозом, спрямованих на зменшення ризику падінь та покращення якості їхнього життя. Систематичний моніторинг прогресу та індивідуалізація підходів дозволять досягти більш ефективних результатів в кожній конкретній ситуації.

Дисертація характеризується повнотою і послідовністю вирішення поставлених задач і викладу матеріалу дослідження. Наукові положення, висновки та рекомендації обґрунтовані, достовірні та мають безперечну наукову новизну. Обґрунтованість основних положень, висновків і рекомендацій базується на чіткій та адекватній постановці мети і задач роботи, сучасному методичному підході, залученні відповідних методів математичної статистики.

Положення, що викладені у дисертації можуть бути рекомендовані до запровадження в практику роботи всіх закладів, які займаються питаннями осіб похилого віку, та в навчальний процес кафедр фізичної терапії та ерготерапії українських закладів вищої освіти.

Основні теоретичні положення й висновки дисертаційного дослідження відображено в 7 публікаціях: 3 – у наукових фахових виданнях України за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія та 4 публікації апробаційного характеру. Опубліковані праці за змістом та обсягом достатньо повно відображують основні положення та результати дисертаційного дослідження.

Дисертація написана грамотно, лаконічно, науковим стилем, в ній відсутні порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження. Принципових зауважень щодо дисертації немає. Важливо, що автор самостійно виконувала всі експериментальні дослідження, які були основою здійсненої роботи. Оцінюючи дисертаційну роботу Шевчук Ю.В. позитивно, слід зауважити:

1. У літературному огляді автор не показав свого критичного ставлення до цитованої вітчизняної та зарубіжної літератури про роль фізичної терапії та ерготерапії в попередженні падінь серед людей похилого віку. Також в літогляді бажано було б приділити увагу висвітленню питання щодо фізіологічних особливостей саме жінок означеного віку.

2. В організації дослідження вказано, що учасниками дослідження були жінки похилого віку від 62 до 89 років, але відповідно до вікової класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я до категорії людей похилого віку належать особи віком від 60 до 75 років. У зв'язку з вище зазначеним, хотілось би почути чому автор осіб старечого віку (75-90 років) відносить до вікової групи осіб похилого віку?

3. На наш погляд, доцільним було б привести обґрунтування вибору 30 CST тесту для оцінювання функціональної сили та витривалості нижніх кінцівок.

4. Науково-практичний рівень роботи підвищився якби автор вказав, які втручання в рамках запропонованої програми були спрямовані на покращення соціальної участі осіб з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок?

5. Враховуючи те, що проведене дисертаційне дослідження дозволило довести роль впливу запропонованої комплексної програми фізичної терапії та ерготерапії, спрямованої на зменшення ризику падінь у жінок похилого віку, чи є необхідність залучати до програми родичів цих осіб, адже відомо, що родичі досить часто залучаються в програми втручань з ерготерапії?

6. Висновки за основним змістом роботи в цілому відповідають поставленим завданням, у той же час при наведенні отриманих результатів автор не у всіх висновках вказав рівень значимості отриманих результатів.

Наведені недоліки не знижують наукову та практичну цінність роботи.

Зважаючи на актуальність теми дослідження, його наукову новизну та практичне значення, використання адекватних методів дослідження, обґрунтованості висновків та практичних рекомендацій, вважаю, що дисертаційне дослідження Шевчук Юлії Володимирівни «Зменшення ризику падінь у жінок похилого віку з остеоартрозом суглобів нижніх кінцівок засобами фізичної терапії та ерготерапії», відповідає спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти та науки України № 40 від 12.01.2017 року (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти та науки України № 759 від 31.05.2019 р.), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., зі змінами), а її авторка, Шевченко Юлія Володимирівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри фізичної терапії та ерготерапії

Запорізького національного університету,

доктор біологічних наук, професор

Н.В. Богдановська

Лідише Н.В. Богдановська завідувач

ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
Запорізький національний
університет

